

SIRJE KIINI VÄITEKIRI MARIE UNDERIST

Sirje Kiin. Marie Under. Elu, luuletaja identiteet ja teoste vastuvõtt. Tallinn: Tänapäev, 2009. 864 lk.

Sirje Kiin on kaitsnud oma teose „Marie Under. Elu, luuletaja identiteet ja teoste vastuvõtt” Soomes Turu Ülikoolis väitekirjana käesoleva aasta jaanuaris. Hindan järgnevas arvustuses tema uurimust soome akadeemilise väitekirjažanri kontekstis.

Sirje Kiini töö põhineb paar aasta-

kümmet tagasi alanud usinal uurimistööl Marie Underi tohutu arhiivimaterjaliga. Kiin on teinud tubli töö, otsides, korrastades ja uurides paljudes riikides Underiga seotud arhiivimaterjale. Lõpptulemus näitab leitud materjali põhjalikku tundmist. Teos sisaldab ka rikkalikult huvitavat fotomaterjali Underi ja tema kaasaegsete kirjanike kohta, samuti väljavõtteid käsikirjadest ja muud pildimaterjali. Raamatu kujundus on stiilne.

Kiini töö väärtus on Underi arhiivi kogumises ja tutvustamises, mitte teoreetilises analüüsis. Akadeemilise väitekirjana on tema töös rohkesti tõsiseid puudusi, mis seonduvad esmajoonel valdkonna piiritlemisega ehk uurimisküsimustega, töö teoreetilise taustusteemiga, allikate kasutamise ja tulemuste kriitilise hindamisega.

Eluloo-osa teoreetiline taust on väga lühike (12 lehekülge). Eluloo käsitlemisel (u 570 lehekülge) ei kasutata algul tutvustatud biograafiateooriat, sellele ei viidata. Seetõttu jääb teooria irdu eluloost, teoreetiline sissejuhatus ja elulugu ei seostu ega põimu omavahel. Elulugu esitatakse kronoloogiliselt ja Kiin oskab tuua oma teksti põnevust ja hoogu. Käsitus on siiski liiga detailne, kohati liiane ja teose põhitekstis on palju selliseid piasasju, mille õige koht olnuks pigem viidetes või lisades. Ei näidata, mil määral ja kuidas aitavad üksikasjalikult käsitletud eluloo erinevad perioodid mõista ja analüüsida Underi luulet. Lisaks on kirjaniku eluloo ja teoste suhe, nagu teada, üsna keeruliste põhjuslike seostega teoreetiline pundar. Põhjendatult võib küsida, kas elulugu ei oleks võinud avaldada eraldi ja käsitleda väitekirjas ainult Underi teoste retseptsiooni.

Marie Underi luule vastuvõtu uurimus moodustab teoses eraldiseisva osa. Siin tutvustab Kiin kõigepealt retseptsiooniteoreetilisi lähtekohti (5 lehekülge) ja siirdub siis käsitlema Underi teoste vastuvõttu (u 180 lehekülge). Ta tugineb Hans Robert Jaussi ootushorisoni mõistele ja loob selle põhjal lugemise kohta oma retseptsioonimalli. Käsitus on teoreetilisem kui biograafiaosas ja autor esitab Underi luule vastuvõtu seisukohalt huvitavaid vaatenurki, näiteks feministlikku ja poliitilist lugemisviisi. Probleemiks on see, et lugemisviise (näiteks just feministlikku, pedagoogilist või moraalset) ei seostata nende valdkondade rohke teoreetilise

kirjandusega. Teine probleem on see, et jaotus on võrdlemisi mehaaniline ega arvesta alati tasakaalustatult kriitikute ja uurimuste mitmehäälsusega.

Uurimisprobleeme on töös ühe väitekirja jaoks liigagi palju: erinevaid ja osalt kattuvaid küsimusi loetletakse töö eri kohtades kokku mõnikümmend. Lisaks on hulk „variküsimusi“, mida autor pole nimetanud, kuid mida ta teoses siiski käsitleb: uurija esitab refererivalt ja üsna põhjalikult Underi loominguteemasid, motiive, sisu, stiili ja ülesehitust (mõnikord korrates sama nii esimeses kui ka teises osas). Kogu tööle oleks tulnud kasuks, kui autor olnuks kriitilisem algmaterjali, allikate ja omaenda valikute suhtes.

Mõistete määratlemine jätab soovida: näiteks pealkirjas esile tõstetud luuletaja identiteedi mõistet ei käsitleta pikemalt. Viited on sageli liiga umbkaudsed ja osa teostest on vaid kasutatud kirjanduse nimekirjas, neile ei ole viidatud Underi elu ja loomingut käsitledes. Retseptsiooniosas ei ole nimetatud suurt pagulaskirjanduse ajalugu „Eesti kirjandus paguluses“ (2008, eraldi osadena ilmunud juba varem). Lisaks puudub teosest kõige uuem väljaspool Eestit ilmunud eesti kirjanduse ajalugu, Cornelius Hasselblatti „Geschichte der estnischen Literatur“ (2006), kuigi peatükis „Rahvusvaheline lugemine“ on oma alajaotus ka saksa keelse retseptsiooni jaoks.

Arhiiviainesele ja mitmesugusele kirjanduslikule materjalile tuginevas töös tuleb leitud allikaid muidugi tutvustada. Siiski oleks tööle tulnud kasuks rohke tsiteerimise vähendamine, seda nii eluloo- kui ka retseptsiooniosas. Käsitledes Underi müüdi sündi, olnuks huvitav arutleda selle üle, kuidas Ants Orase ja Ivar Ivaski rolli Underi uurijatena mõjutasid nii nende omavahelised suhted kui ka teised rollid oma karjääri loovate professoritena, pagulaseestlastest kultuurimõjutajate-

na ja luuletajatena (Ivask). Praegu käsitletakse nende kirjutisi „üks ühele” taustu problematiseerimata. Underi elukaaslase Artur Adsoni keskne osa Underi elu dokumenteerimisel ja Underi-müüdi loomisel tõuseb Kiini käsitluses hästi esile.

Marie Underi tulevase uurimise peale mõeldes on Sirje Kiin teinud ära suure alustöö. Tema töö põhjal saab kavandada mitmesuguseid uurimist ootavaid huvitavaid probleeme – peale Underi loomingu ka kodu- ja pagulaseesti kirjandussuhetest, kirjanikumüütide sünnist ning toetajate, uurijate ja kriitiku-

te osast ühelt poolt identiteedi, teiselt poolt müüdi arenemises.

Autor on teeninud ära tunnustuse ka selle eest, et on viinud aastakümneid väldanud projekti visalt lõpule: kõik me tunneme ettevõtmisi, mis headest kavatsustest hoolimata ei saa kunagi valmis.

SATU GRÜNTHAL

Soomekeelsest käsikirjast tõlkinud
MALL JÕGI